

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi57.590>

Степанова Т. М.*,
 orcid.org/0000-0003-0630-2256
 Кузьменко Ю. В.*,
 orcid.org/0000-0001-5471-6432

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ ДО РОБОТИ З МІГРАНТАМИ

У статті висвітлено психолого-педагогічний аспект підготовки майбутніх юристів до роботи з мігрантами. Підкреслено, що становлення майбутньої професійної компетентності юристів – це системне багаторівневе явище зі складною динамічною структурою, яке реалізується на основі контекстного навчання, охоплює мотиваційне формування, а також когнітивний, дієвий і ціннісний компоненти. Акцентовано увагу на тому, що робота з мігрантами вимагає від юриста не лише професійних знань, але й особливого розуміння соціальних, культурних, педагогічних та психологічних процесів. На думку авторок статті, психолого-педагогічний аспект підготовки майбутніх правників є одним із важливих компонентів їх професійної компетентності. Установлено, що психолого-педагогічний аспект підготовки майбутніх юристів до роботи з мігрантами слід розглядати в двох ключових напрямках: навчання прав та обов'язків мігрантів та допомога в соціально-психологічній адаптації. Підготовка майбутніх юристів до роботи з мігрантами потребує комплексного підходу та включає в себе як юридичні знання, так і розвиток навичок комунікації, культурної компетентності та етики, знання педагогічних та психологічних основ. Звернуто увагу, що успішна практика в цій сфері можлива лише за умов, що майбутній юрист – це професіонал із глибокою соціальною чутливістю, готовністю захищати права та інтереси мігрантів незалежно від їх статусу, походження чи культурних особливостей. Юрист, який працює з такою категорією мігрантів, має стати не лише їх захисником у правовій сфері, а й бути наставником, який допомагає інтегруватися в нове суспільство. Зроблено висновки, що в умовах глобалізації, яка безпосередньо впливає на зміни в галузі міграції, важливо продовжувати вдосконалювати знання та навички майбутніх фахівців юридичної галузі, щоб ефективно працювати в такій важливій і складній галузі, як міграційне право.

Ключові слова: майбутні юристи, процес підготовки, робота з мігрантами, професійна діяльність, психолого-педагогічний аспект.

Постановка проблеми. Проблеми, що стосуються підготовки майбутніх фахівців до їх подальшої професійної діяльності, завжди актуалізуються відповідно до кризових ситуацій в суспільстві та пошуку шляхів їх вирішення. Цілком логічно, що сьогодні в умовах війни на території України своєї гострої актуальності набувають питання, пов'язані з навчанням спеціалістів у галузі роботи з мігрантами. Внутрішня і зовнішня міграція українських громадян – це закономірний процес, що супроводжує військові дії. Так, 2024 року в Україні зареєстровано 4 646 735 внутрішньо переміщених осіб [4]. У зазначеній площині, особливої уваги потрібно приділити підготовці майбутніх випускників юридичних спеціальностей до роботи з мігрантами.

Аналіз досліджень. Широке коло науковців досліджували різноаспектні проблеми, пов'язані з підготовкою майбутніх правників до виконання своїх професійних обов'язків. Так, О. Бандурка та С. Сливка акцентували свої наукові пошуки на проблемах формування професійної культури й етики у здобувачів вищої юридичної освіти; С. Алексеева, О. Бойков, М. Василенко, Л. Воскобітова, О. Нікітіна, К. Шугрін –

*© Степанова Т. М.

*© Кузьменко Ю. В.

на підготовці майбутніх юристів до консультативної діяльності; О. Калита та М. Романовська – на організації навчання майбутніх юристів за методом проєктів; М. Шерман – на комп'ютерно-інформаційній підготовці майбутніх юристів; Т. Димитрієва, О. Семенов, Л. Насіленко, Г. Яворська, Н. Яцишин – на формуванні комунікативної компетентності майбутніх юристів; С. Гусарев, В. Горшенев, І. Бендік, Н. Руколявська, О. Скакун, В. Ткаченко – на деонтологічних аспектах професійної підготовки майбутніх юристів.

Мета статті – висвітлити психолого-педагогічні аспекти підготовки майбутніх юристів до роботи з мігрантами.

Виклад основного матеріалу. Наукова спільнота не лише розробила фундаментальні засади для нарощення якості освіти фахівців юридичної галузі народного господарства, а й продовжує цей процес, висвітлюючи відповідно до сучасних викликів часу нові шляхи в цьому напрямку. Ми погоджуємося з тим, що «становлення майбутньої професійної компетентності юриста є багаторівневим системним явищем зі складною динамічною структурою, яке здійснюється на основі контекстного навчання та включає мотиваційне формування, когнітивний, дійовий і ціннісний компоненти» [1, с. 4]. Правова компетентність майбутнього фахівця юридичної галузі «є важливою інтегративною характеристикою особистості, підґрунтям якою виступають її знання та досвід поведінки у правовій сфері життєдіяльності, а виявом – здатність орієнтуватися у ситуаціях, пов'язаних із правовими відносинами» [2, с. 97]. Робота з мігрантами вимагає від юриста не лише професійних знань, але й особливого розуміння соціальних, культурних, педагогічних і психологічних процесів. На нашу думку, психолого-педагогічний аспект підготовки майбутніх правників є одним із важливих компонентів їх професійної компетентності.

Характеризуючи підготовку майбутніх юристів до роботи з мігрантами, ми зупинилися на проблемах організації освітнього процесу. Було проаналізовано чинні навчальні плани закладів вищої освіти з підготовки спеціальностей «Правознавство», «Міжнародне право» та «Правоохоронні органи» на 2024-2025 навчальний рік освітнього рівня бакалавр. Було з'ясовано, що значною кількістю освітніх закладів в освітніх програмах з підготовки спеціальностей «Правознавство» та «Правоохоронні органи» у блоці фахової підготовки було прибрано такий освітній компонент, як «Міграційне право». Така тенденція свідчить про те, що майбутні юристи не набудуть під час освітнього процесу вмінь і навичок щодо вирішення різних юридичних проблем у межах міграційного права.

Оскільки війна спровокувала збільшення внутрішньо переміщених осіб та біженців, що призвело до суттєвих змін у державній міграційній політиці України, рекомендовано:

- включити до блоку вибіркових дисциплін курс «Міграційне право» та забезпечити вивчення цієї навчальної дисципліни на високому рівні;
- посилити міжпредметні зв'язки та ввести в інші освітні компоненти теми, пов'язані з особливостями міграційного права під час військового стану;
- проводити науково-практичні конференції та залучати студентство до наукових пошуків;
- залучати практичних працівників, що працюють із мігрантами, до викладання лекцій, семінарських і практичних занять;
- направляти на виробничу та переддипломну практику до Державної міграційної служби України, уклавши відповідні угоди;
- проводити екскурсії до установ, де вирішуються різні питання внутрішньо переміщених осіб та біженців;
- упроваджувати інноваційні педагогічні технології та екстраполяцію конструктивного міжнародного досвіду в освітній процес закладу вищої освіти;
- сформувати вміння навчатися упродовж життя, що забезпечить на постійній основі зростання завдяки самоосвіті свого професіоналізму.

Ці підходи сприятимуть нарощенню професійної компетентності правників у сфері їх майбутньої роботи з мігрантами та дозволять здійснювати освітній процес як інтелектуальну і творчу діяльність через створену в ЗВО систему наукових, методичних та педагогічних заходів.

Ті фахівці, сфера професійної діяльності яких буде пов'язана з мігрантами, мусять знати та вміти застосовувати на практиці норми міжнародного й національного міграційного права. Аналіз чинного законодавства засвідчив, що інструментами врегулювання статусу, прав та обов'язків громадян України, осіб без громадянства, іноземців є низка нормативно-правових документів, які врегульовують питання, пов'язані з внутрішньою міграцією, імміграцією, еміграцією, тимчасовим перебуванням особи за межами її місця проживання, візовими вимогами та ін. Дуже важливими є знання норм права щодо в'їзду та виїзду громадян в період військового стану [3] та протидії незаконній міграції, що пов'язана з торгівлею людьми [2]. Також мають бути сформовані вміння щодо вирішення практичних ситуацій – оформлення віз і дозволів, консультування з питань громадянства та натуралізації, представництво в суді тощо.

Психолого-педагогічний аспект підготовки майбутніх юристів до роботи з мігрантами ми розглядаємо в двох ключових напрямках – навчання прав та обов'язків мігрантів та допомога в соціально-психологічній адаптації.

Навчання прав та обов'язків мігрантів. Майбутній правник має вміти роз'яснити мігранту його права, а також обов'язки, які той має виконувати в новій країні чи як внутрішньо переміщена особа. Це дуже важливо як для підвищення правової обізнаності людини, так і для попередження можливих правопорушень. У цьому контексті педагогічні навички потрібні для того, щоб донести складні юридичні концепції в доступній і зрозумілій формі.

Більшість мігрантів перебувають у стресових умовах, особливо якщо пережили травматичні події (війну, окупацію, насильство, переслідування). Саме тому важливо підготувати майбутніх юристів до умов, коли вони надають не лише юридичну допомогу, а й підтримувальну, заспокійну інформацію, що може допомогти мігранту легше сприймати труднощі. Тобто здійснюють педагогічну підтримку у стресових випадках.

У консультуванні мігрантів важливо використовувати прості й наочні матеріали (наприклад, схеми, інфографіку, перекладені рідною мовою документи), щоб вони могли швидше засвоїти необхідну інформацію. Це також допомагає людям, що не володіють мовою країни, в яку вони переміщені, краще зрозуміти свої права та обов'язки. А тому юристи мають уміти використовувати візуальні й доступні для сприйняття різними віковими групами матеріали.

Одним із ключових аспектів педагогічного підходу є інтеркультурна компетентність. Юрист, який працюватиме з мігрантами, має розуміти культурні особливості й розбіжності, а також урахувати ці чинники під час консультування та взаємодії. Інтеркультурна педагогіка в роботі з мігрантами – важлива складова їх професійної компетентності.

Не слід забувати й про превентивну форму правового просвітництва. Обов'язок юристів у роботі з мігрантами – сприяти нарощенню правової культури, що дозволить попередити їх юридичні помилки та покращити їх знання законодавства країни, де вони перебувають. Тому солід сформувані в закладі вищої освіти в майбутніх фахівцях юристів уміння:

- роз'яснювати особливості трудового, цивільного законодавства, законів про громадянство, захист прав дитини тощо;
- організовувати курси, семінари, практичні заняття, де мігранти зможуть задавати питання й отримувати інформацію про свої права;
- розробляти навчальні програми під різні групи мігрантів (програми для сімей з дітьми, для жінок, для людей похилого віку, людей з особливими потребами тощо);

- педагогічного терпіння й поваги до особистості, її індивідуальності, життєвому досвіду;
- юридично-педагогічної активності, оскільки юрист має забезпечувати рівність усіх перед законом, бути активним поборником упередженості та дискримінації.

Педагогічний аспект підготовки майбутніх фахівців правової галузі до роботи з мігрантами включає в себе не лише розвиток професійних юридичних знань, а й уміння ефективно навчати, підтримувати, адаптувати мігрантів у їх новому соціальному оточенні. Важливими складовими є навички емпатії, інтеркультурної комунікації, правового просвітництва та морально-етичні особистісні якості.

Допомога в соціально-психологічній адаптації. Мігранти стикаються з безліччю труднощів, включаючи різницю в культурі, мовний бар'єр, проблеми з інтеграцією в суспільство, фінансові проблеми тощо. Тому майбутній юрист, оволодівши педагогічними навичками, може відігравати важливу роль у підтримці мігрантів (особливо з дітьми), допомагаючи вправлятися із психологічними та соціальними перепонами. Юрист, що в майбутньому планує працювати з мігрантами, мусить навчатися застосовувати різноформатні психолого-педагогічні прийоми, щоб ефективно передавати знання й підтримувати їх у процесі адаптації.

Важливою навичкою для юриста є вміння уважно вислухати мігранта, розуміючи не лише юридичну ситуацію, а й емоційний стан (активне слухання та емпатія). Це важливо для того, щоб запропонувати індивідуальні рекомендації й розробити рішення, яке враховує не лише правову, а й психологічну складову. Юрист має бути готовим до того, що клієнти мають психологічну травму, а тому розуміти їх нестабільний емоційний стан.

Мігранти потребують психологічної підтримки, а юрист має порекомендувати їм звернутися за допомогою до психолога чи соціального працівника. Тому в підготовці майбутніх юристів слід пам'ятати про навчання їх психологічного супроводу, випускники мають володіти елементарними знаннями психології для надання відповідної в певній ситуації підтримки на першому етапі.

Висновки. Підводячи підсумки відзначимо, що підготовка майбутніх юристів до роботи з мігрантами потребує комплексного підходу та включає в себе як юридичні знання, так і розвиток навичок комунікації, культурної компетентності та етики, знання педагогічних і психологічних основ. Успішна практика в цій сфері можлива лише за умов, що юрист – це професіонал із глибокою соціальною чутливістю, готовністю захищати права й інтереси мігрантів незалежно від їхнього статусу, походження чи культурних особливостей. Юрист, який працює з категорією мігрантів, мусить стати не лише їх захисником у правовій сфері, а й наставником, який допомагає інтегруватися в нове суспільство. В умовах глобалізації, що безпосередньо впливає на зміни в галузі міграції, важливо продовжувати вдосконалювати свої знання та навички, щоб ефективно працювати в цій важливій і складній галузі міграційного права. Пошук найбільш ефективних шляхів проведення такої роботи може складати перспективу для подальшого наукового пошуку.

Список використаних джерел:

1. Горлова Л. Л. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх юристів у процесі фахової підготовки: дис. ... док. філософії: 015 / Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. Полтава, 2023. 296 с.
2. Кічук Я. Професійна підготовка майбутніх юристів до роботи з мігрантами – іноземними студентами українських закладів вищої освіти. *Дунайські наукові читання*. С. 95–98. URL: http://dspace.idgu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1326/%D0%9A%D1%96%D1%87%D1%83%D0%BA_%D0%AF_%D0%94%D1%83%D0%BD%D0%B0%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

3. Кузьменко Ю., Ворогушина А. Особливості виїзду за кордон в умовах воєнного стану. Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи: матеріали XIV-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Конін – Ужгород – Перемишль – Херсон, 21 квітня 2023 року). Ужгород, 2023. С. 146–148.
4. Мінсоцполітики оприлюднило статистику про кількість ВПО в Україні за областями (за даними Антикризисового медіа-центру). URL: <https://acmc.ua/minsoczpolityky-oprylyudnylo-statystyku-pro-kilkist-vpo-v-ukrayini-za-oblastyamy/>

References:

1. Horlova, L. L. (2023). *Formuvannia profesiino-komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh yurystiv u protsesi fakhovoi pidhotovky* [Formation of professional and communicative competence of future lawyers in the process of professional training]. (Doctor's thesis). Poltava V. H. Korolenko National Pedagogical University. Poltava [in Ukrainian].
2. Kichuk, Ya. (2020). Profesiina pidhotovka maibutnikh yurystiv do roboty z mihrantamy – inozemnyimi studentamy ukrainskykh zakladiv vyshchoi osvity [Professional training of future lawyers to work with migrants, foreign students of Ukrainian higher education institutions]. *Dunaiski naukovyi chytannia*, 1, 95–98. Retrieved from http://dspace.idgu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1326/%D0%9A%D1%96%D1%87%D1%83%D0%BA%D0%AF.%D0%94%D1%83%D0%BD%D0%B0%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y [in Ukrainian].
3. Kuzmenko, Yu., & Vorohushyna, A. (2023). Osoblyvosti vyizdu za kordon v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of traveling abroad under martial law], *Rozvytok suchasnoi osvity i nauky: rezultaty, problemy, perspektivy: materialy XIV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Development of modern education and science: results, problems, prospects, Proceedings of the 14th International Scientific and Practical Conference]. Uzhhorod [in Ukrainian].
4. The Ministry of Social Policy has published statistics on the number of internally displaced persons in Ukraine by region (according to the Anti-Crisis Media Center). (2024). Ofitsiynyi sait Anti-Crisis Media Center [Official website Anti-Crisis Media Center]. Retrieved from <https://acmc.ua/minsoczpolityky-oprylyudnylo-statystyku-pro-kilkist-vpo-v-ukrayini-za-oblastyamy/> [in Ukrainian].

Stepanova T. M.,
 orcid.org/0000-0003-0630-2256
Kuzmenko Yu. V.,
 orcid.org/0000-0001-5471-6432

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECT OF TRAINING FUTURE LAWYERS TO WORK WITH MIGRANTS

The article highlights the psychological and pedagogical aspect of training future lawyers to work with migrants. It is emphasized that the formation of the future professional competence of lawyers is a systemic multi-level phenomenon with a complex dynamic structure, which is implemented on the basis of contextual learning, includes motivational formation, as well as cognitive, action and value components. Attention is focused on the fact that working with migrants requires a lawyer not only professional knowledge, but also a special understanding of social, cultural, pedagogical and psychological processes. In our opinion, the psychological and pedagogical aspect of training future lawyers is one of the important components of their professional competence. It is established that the psychological and pedagogical aspect of training future lawyers to work with migrants should be considered in two key areas: teaching the rights and obligations of migrants and assisting in socio-psychological adaptation. Training future lawyers to work with migrants requires a comprehensive approach and includes both legal knowledge and the development of communication skills, cultural competence and ethics, knowledge of pedagogical and psychological foundations. It is noted that successful practice in this area is possible only if the future lawyer is a professional with deep social sensitivity, a willingness to protect the rights and interests of migrants, regardless of their status, origin or cultural characteristics. A lawyer working with a category of migrants should become not only their defender in the legal sphere, but also a mentor

who helps integrate into a new society. It is concluded that in the conditions of globalization, which directly affects changes in the field of migration, it is important to continue improving the knowledge and skills of future legal professionals in order to work effectively in such an important and complex field as migration law.

Key words: future lawyers, training process, work with migrants, professional activity, psychological and pedagogical aspect.

Дата надходження статті: 06.06.2024 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Терентьєва Н. О.

УДК 37:615(477)J001.82

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi57.605>

Стинська В. В.*,

orcid.org/0000-0003-0555-3205

Яцишин З. М.*,

orcid.org/0000-0001-8672-1797

Кравець Н. С.*,

orcid.org/0000-0003-4334-1414

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Статтю присвячено вивченню методологічної основи дослідження проблеми розвитку фармацевтичної освіти в Україні, яку розкрито на філософському, загальнонауковому та конкретнонауковому рівнях.

На філософському рівні (загальні принципи пізнання і категоріальний склад науки загалом) – аксіологічний, антропологічний, системний підходи забезпечують можливість визначити філософські засади єдності теорії та практики фармацевтичної освіти.

На рівні загальнонаукової методології (ключові теоретичні положення, підходи, що використовуються в більшості наукових дисциплін) – синергетичний, культурологічний, діяльнісний, компетентнісний, інноваційний, міждисциплінарний, історичний підходи, що дозволяють розглядати навчання, дослідження та професійну діяльність фармацевтів як міждисциплінарний і комплексний процес.

На рівні конкретнонаукової методології – контекстний (орієнтує навчання на реальні умови професійної діяльності фармацевтів), фармацевтичний (передбачає вивчення специфіки підготовки фахівців у галузі фармації), педагогічний (зосереджується на аналізі змістового компоненту підготовки майбутніх фармацевтів), медико-біологічний (акцентує увагу на інтеграції медичних і біологічних дисциплін у структуру фармацевтичної освіти), економічний (включає дослідження ефективності фінансування фармацевтичної освіти), юридичний (передбачає аналіз нормативно-правової бази, яка регулює фармацевтичну освіту), інформаційно-технологічний (спрямований на дослідження використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі), професійно орієнтований (передбачає підготовку майбутніх фахівців з акцентом на формування їхніх професійних навичок, компетентностей) підходи дозволяють більш детально і глибоко вивчити специфіку фармацевтичної освіти в Україні, ураховуючи її міждисциплінарний характер і практичну значущість.

*© Стинська В. В.

*© Яцишин З. М.

*© Кравець Н. С.